

آسیب شناسی اشتغال زنان در جامعه

لیلاکشول، فاطمه مومنی^۱

چکیده

استحکام بخشی بنیان خانواده و حفظ نهاد خانواده به عنوان یک ضرورت غیر قابل اجتناب در تمام جوامع بشری مورد پذیرش و توجه جدی قرار گرفته است. یکی از مهم ترین اصول برای حفظ این نهاد مهم مسئله اشتغال زنان در جامعه و آسیب شناسی آن می باشد. سوالی که در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته شده است آسیب شناسی اشتغال زنان در جامعه می باشد که با روش توصیفی تحلیلی و تکیه بر آمار و ارقام ارائه شده توسط نهادهای معتبر با مد نظر قرار دادن سخنان بزرگان در حوزه زن و خانواده بدست آمد که مهمترین آسیب در حوزه فردی تعارض نقش، از خود بیگانگی و افسردگی و اضطراب و در حوزه خانوادگی عدم ارضای غریزه جنسی، وضعیت نابسامان فرزندان و تزلزل در بنیان خانواده و در اجتماع ترویج فرهنگ بیگانه، تخریب عفت عمومی و افزایش انحرافات اجتماعی می باشد.

کلید واژه: آسیب شناسی، زن، اشتغال، جامعه.

^۱ طلبه سطح ۳ مرکز تخصصی ام الائمه اصفهان-نجف آباد

مقدمه:

توجه به جایگاه زن در خانواده و جامعه توجه به نسل ها است زیرا زن، امر خطیر انسان سازی را بر عهده دارد و جامعه ای مترقی خواهد بود که اعضای آن با آگاهی کامل در جهت توسعه ی پایدار قدم بردارند.

آسیب شناسی اشتغال زن در جامعه ، به بررسی و مطالعه ی بی نظمی ها و نابسامانی های خانوادگی و اجتماعی و اعمال رفتاری می پردازد که در اجتماع غیر طبیعی تلقی شده و متناسب با شخصیت انسانی زن نیست. منظور از اشتغال در این نوشته فعالیت هایی است که خارج از توانایی و قدرت روحی و جسمی زنان باشد. مشاغل خانگی و خانه داری نیز مورد نظر نیست چرا که این مشاغل آسیب های چندانی ندارند اما مشاغلی که خارج از خانه انجام می گیرد آسیب های بسیاری را به دنبال داشته است.

این مقاله، با عنوان " آسیب شناسی اشتغال زن در جامعه" به بررسی آسیب های فردی، خانوادگی و اجتماعی می پردازد در بحث آسیب های فردی تعارض نقش ها، احساس از خود بیگانگی و ایجاد افسردگی، و در حوزه خانوادگی عدم ارضای غریزه جنسی، وضعیت نابسامان فرزندان و تزلزل در بنیان خانواده و در اجتماع ترویج فرهنگ بیگانه، تخریب عفت عمومی و افزایش انحرافات اجتماعی بیشترین تاثیر را بر فرد می گذارد. نگاهی به ریشه های طلاق و از هم پاشیدگی خانواده ها به عنوان مهم ترین نهاد در جوامع بشری ما را به آسیب های خانوادگی مشاغل زنان توجه داده است. این تحقیق با هدف حل برخی از مشکلات جهانی امروز انسان ها و به خصوص زنان و فرزندان ایرانی صورت گرفته است. به علاوه با توجه به تحقیقاتی که صورت گرفت، عدم آگاهی خانواده ها در مورد آسیب های اشتغال زنان بیشترین مشکلات را برای فرد و جامعه بوجود آورده است. بعضی از خانواده های ما بر این باورند که حضور زنان در جامعه نشان از آزادی و توسعه ی آن کشور است، در حالی که این یک روی سکه است و آن هم نه تمام آن؛ دقت در مشکلات مالی، خانوادگی، روحی و اجتماعی و ریشه یابی این مشکلات در بسیاری از موارد ما را به مشاغل نامناسب زنان می رساند. مشاغلی که اگر به همین صورت افزایش یابند جامعه جهانی و حتی کشور های اسلامی را به اضمحلال می کشانند. سال ها پیش حادثه ی رنسانس تحولی عظیم در جهان ایجاد کرد و اینک حضور نا آگاهانه ی زنان، خطری بزرگ و پنهان برای جوامع انسانی و مسلمانان جهان خواهد بود. استفاده کاربردی از تحقیق حاضر برای مراکزی چون حوزه های علمی، ادارات، مراکز آموزشی، دفاتر مربوط به امور زنان و خانواده، مراکز بهداشت خانواده و نشریات پیشنهاد می شود؛ به علاوه این تحقیق قدمی است برای بالا بردن سطح آگاهی و رفاه در خانواده و جامعه و جلوگیری از مشکلاتی که به مرور حل آن دشوار خواهد شد.

آسیب های فردی

۱. تعارض نقش ها

مهم ترین نقش های جنسیتی تصویر شده برای زنان همسری و مادری است. در تقسیم نقش ها، گویا چنان مد نظر بوده است که خانه و خانواده وجهه ی اصلی همت زن باشد. تقاضای علی و فاطمه علیهما السلام از پیامبر صلی الله علیه و آله برای تقسیم فعالیت ها و واگذاری کارهای خانه به زهرا علیها السلام و انجام کارهای بیرون از منزل به علی علیه السلام، معادل دانستن همسر داری شایسته زنان و صبر بر مشکلات ناشی از آن، با جهاد مردان و بسیاری از موارد دیگر نشان گر جایگاه نقش های جنسیتی زنان است.

حساسیت آموزه های دینی به چگونگی ایفای نقش، متناسب با اهمیت هر نقش و میزان تأثیر گذاری آن در فرد، خانواده و اجتماع بوده است به ویژه آن که احادیث نبوی توصیه های بسیاری برای مردان مطرح کرده اند که غیرت ورزی در دفاع از خانواده، حمایت اقتصادی از عائله و اهتمام به انفاق از روزی حلال از جمله آنان است. چنان که زنان نیز به ایفای هر چه بهتر نقش مادری و همسری در قالب دلسوزی و عاطفه ورزی با فرزندان، انجام امور خانگی، حس اموال خانواده و... فرا خوانده اند. ملاحظه ی سنت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله توجه ما را به این نکته جلب می کند که مهم ترین عرصه ی نمود تفکیک نقش ها، حوزه ی روابط خانوادگی است که عدم توجه به آن زیان های فردی و اجتماعی فراوانی را به همراه خواهد داشت. (دفتر مطالعات و تحقیق زنان، ۱۳۷۸: ۱۵ تا ۱۷)

زمانی که زن و مردی با هم ازدواج می کنند، نقش های متعدد همسری، مادری، و پدری را بر عهده می گیرند که البته این نقش ها متناسب با طبیعت آن هاست، حال اگر برای مثال یک زن از سویی نقش همسر و مادر را دارا باشد و از سوی دیگر نقش محصل و دانشجو در یک مجتمع آموزشی و معلم در مجتمع دیگر و برخی اوقات هم به عنوان فروشنده در یک فروشگاه کار کند دچار مشکل می شود. این فرد در چنین شرایطی به علت داشتن نقش های متفاوت و عدم تعادل بین آن ها با فشار روانی ناشی از نقش های گوناگون مواجه می شود، چرا که وجود نقش های متفاوت که در بعضی موارد با یکدیگر تعارض نیز دارند، ملازم رفتاری بسیار متفاوت خواهند بود و فرد را دچار سردرگمی خواهند کرد. (معین الاسلام، ۱۳۶۱: ۱۷۹ تا ۱۸۰)

۲. از خود بیگانگی

هر موجودی به فراخور ظرفیتهای وجودی خویش، جلوه ی نهایی از صفات خداوند است و امکان این جلوه نمایی در انسان بیش از دیگر موجودات است. وجود هر انسانی نمایان گر شعاعی از نور جمال و جلال الهی است اما استعداد تجلی این صفات در وجود هر یک از گونه های انسانی شدت و ضعف می پذیرد یعنی در دو جنس زن و مرد متفاوت است. آیات و روایات فراوانی، گویای این حقیقت هستند که وجود زن در جلوه نمایی صفات جمال الهی تواناتر است، صفاتی چون: رأفت، رحمت، گذشت، محبت

، لطافت ، ظرافت و... بر خلاف وجود مرد که در بروز صفات جلال الهی یارایی بیشتری دارد صفاتی مانند : صلابت ، قدرت ، قاطعیت و ... ؛ علم روان شناسی و آمار و تجربه نیز نشان گر این حقیقت است که صلابت قدرت ، قاطعیت و میل به کارهای سخت و سنگین در وجود مردان و در مقابل ؛ لطافت ، ظرافت ، حساسیت و میل به کارهای دقیق و ظریف در وجود زنان بیشتر است . آدمی چه زن و چه مرد ، برای بهترین بهره وری ها از سرمایه ی عمر و نیل به بالاترین کمالات ، باید استعداد های فطری خویش را باز شناسد و برای شکوفایی آن ها تلاش کند. اگر آدمی با شناسایی استعداد های ویژه اش در به ظهور رسانیدن صفات الهی ، برای شکوفایی آن ها حرکت نماید ، به پیشرفتی چشم گیر در عرصه ی سلوک به سوی پروردگار دست خواهد یافت ؛ اما ناشناختگی ، کاهلی و به کار گیری ناصحیح یا افراط و تفریط در استفاده ی این استعداد ها موجب رکود ، انحراف یا سقوط آدمی از مسیر تکاملی وی خواهد شد و عرصه ی اجتماع انسانی را نیز متزلزل خواهد کرد چرا که استعداد های وجودی انسان از فطرت او سرچشمه گرفته و مخالف با آن بیشترین صدمات را به خود فرد خواهد رساند. (مصباح یزدی، ۱۳۷۴: ۱۳۵ تا ۱۳۷)

بر اساس روانشناسی جنسیتی ، هر فردی برای کار خاصی ساخته شده است همانگونه که اگر مردی در خانه بماند و خانه داری کند به مرور ویژگی های زنانه بر او غالب می شود ، اگر زنی هم به کارهای مردانه بپردازد به تدریج ظرافت های خود را از دست داده و خوی مردانه پیدا می کند ، چنین فردی به مرور زمان از موجودیت خود دلزده می شود.

عدم موفقیت قابل توجه برای زنان در کارهای سخت مردانه ، احساس شکست در زندگی را به دنبال خواهد داشت و فرد کم کم دچار اختلالات روحی شده و شاید از این که زن آفریده شده است احساس حقارت کند . همین امر او را در ادامه ی فعالیت و شناخت استعداد های واقعی خود دچار سردرگمی کرده و به مرور نوعی از خود بیگانگی شخصیتی برای او پیش خواهد آمد که نقش های دیگر وی را نیز تحت الشعاع قرار خواهد داد.

۳. افسردگی و اضطراب

استرس قسمت طبیعی زندگی ماست ؛ اما اگر بیش از حد مجاز باشد ، ممکن است به صورت بیمارگونه جلوه کند و زندگی فرد را به خطر اندازد . استرس شغلی یکی از مشکلات بزرگی است که سلامت افراد شاغل را تهدید می کند . برخی از کارشناسان معتقدند که افزایش کشمکش های شغلی به میزان قابل توجهی با افزایش خطر ابتلا به افسردگی شدید رابطه ی مستقیم دارد و این تاثیر در زنان به مراتب بیش از مردان است. در حقیقت، نبود حمایت های اجتماعی کافی محیط کار موجب بروز افسردگی در افراد می شود، اما زنان شاغل بیش از مردان با عوارض بیمارگونه ی آن دست به گریبان هستند. (مقاله مدیریت اضطراب زنان شاغل)

تحقیقات نشان داده که ، آمار افسردگی زنانی که مشاغل مردانه را به عهده دارند ، مثل مدیریت سازمان ، پروفیسور ، یا سایر پست های بالای اداری بسیار بالاست. خانم الن مک گرات^۱ ، روان درمان آمریکایی ، دلیل اصلی افسردگی زنان را به پنج قسمت تقسیم کرده که در این پنج مدل، گروه چهارم ، افسردگی در اثر خستگی است. این گروه، زنانی هستند که از یک طرف خواستار زندگی خانوادگی هستند و مایلند بچه دار شوند و از طرفی مایلند که موفقیت شغلی و استقلال مالی هم داشته باشند به همین دلیل با تمام نیرو سعی می کنند هم نقش سستی زن و هم نقش زن مدرن را ایفا کنند یعنی در واقع انتظارات همه را برآورده سازند و همین باعث خستگی و افسردگی در آن ها می شود .

در حقیقت ، استرس و فعالیت شغلی زنان و وقت کمتری که صرف سلامتی خود می کنند ، موجب پایین آمدن ایمنی بدن و ابتلای بیشتر این افراد به برخی از اختلالات هورمونی می شود ، که این اختلالات می تواند موجب به هم خوردن نظم دوره های ماهیانه در زنان شود و در سنین بالا نیز ابتلا به بیماری های روحی را به همراه خواهد داشت. همچنین بیماری « PCO » یا تخمدان های پلی کیستیک^۱ که منجر به رشد موهای زائد در صورت و بدن می شود نیز در این افراد بیشتر دیده می شود. بیماری های جسمانی دیگر چون حملات قلبی، زخم معده و سکتة نیز از عوارض اضطراب و افسردگی می باشد (خباز بهشتی، ۱۳۸۴: ۴۹ تا ۵۰) این بیماری ها دومین علت غیبت زنان از محیط کار است . در بریتانیا سالانه حدود ۴۰ میلیون روزکاری به علت استرس افراد ، به ویژه زنان به هدر می رود . (مقاله مدیریت اضطراب زنان شاغل) زنان شاغل با مشکلات زیادی روبرو هستند که این مشکلات موجب بالا رفتن اضطراب و در نتیجه افسردگی در این قشر از جامعه می شود .

شخصی که در زندگی روزمره ی خود و در کوچه و خیابان و حتی کار و تحصیل ، احساس امنیت نکند به تدریج دچار اضطراب می شود . در این میان ، زنان به دلیل ویژگی های شخصیتی و موقعیت اجتماعی ، آسیب پذیری بیشتری دارند ، چرا که در بین جوامع بشری، همیشه مردانی هستند که به دلیل عدم تربیت صحیح، به دنبال فرصتی هستند تا زنان را مورد سوء استفاده های جنسیتی قرار دهند یا دست کم مردانی هستند که به تعبیر قرآن بیمار دل اند . آن ها با دیدن کوچک ترین صحنه ی برانگیزاننده ی جنسی ، عنان اختیار از کف می دهند و به زنان بی حرمتی می کنند.(شورای فرهنگی اجتماعی زنان، ۱۳۸۴: ۱۷ تا ۳۳)

تمامی این تشنجات روانی زنان را بدون آنکه خود بفهمند به سوی استرس ها و مشکلات روانی می کشاند که افسردگی های شدید را به دنبال خواهد داشت . علائم جسمانی چون خستگی مفرط ، سردرد ، بی خوابی و تعریق ؛ همچنین علائم روانی مانند : خشم پذیری ، افسردگی و ناتوانی در تمرکز ؛ و علائم

^۱ به معنی تخمدان پرکیست.

کعبود و عقده های داخل خانه، آن ها را بیرون کشانده است، ارضا خواهد شد. البته در این میان بزرگترهایی هم هستند که از وجود آن ها سوء استفاده کرده و آن ها را به دام انحرافات غیر قابل جبران بکشانند.

نتایج و به دنبال آن راهکارها و پیشنهادات

اساتید و مبلغان بزرگوار می توانند با تلطیف آموزش های حقوقی با آموزش های اخلاقی، جایگاه حقیقی زن را تبیین نمایند.

نهادهای مختلفی مثل کمیته امداد، بهزیستی و قرض الحسنه های خاص که تسهیلات ویژه ای را برای ازدواج زوج های جوان در نظر می گیرند نیز می توانند پیش از واگذاری تسهیلات، کلاس هایی را برای نوعروسان برگزار کنند؛ آن ها می توانند از مبلغان حوزه های علمیه دعوت کنند تا مباحث فقهی هم چون نفقه، وظایف زن و شوهر نسبت به یکدیگر، ارزش خانه داری و... را برای اعضای شرکت کننده در کلاس ها شرح دهند. به طور قطع زنی که بداند طبق فرمایش رسول خدا ﷺ شوهر داری او می تواند برابر با جهاد باشد، (کلینی، ۱۴۰۷ق: ۵، ۹ و حرانی: ۱۳۶۳، ۶۰) هیچ گاه حاضر نمی شود برای کسب موقعیت های کاذب، به مشاغلی که در شان و شخصیت والای او نیست رو آورد. از طرف دیگر زنانی که مشاغل مناسب را برگزیده اند نیز وظیفه ی اصلی خود را فراموش نکرده و نقش همسری و مادری را در رأس کارهای خود قرار خواهند داد.

دختر امروز، همسر و مادر آینده است؛ بنابراین یکی از وظایف پدر و به خصوص مادر آن است که به دختر معنای زندگی زن و شوهری را بفهماند تا او در آینده در پی صیانت و حفظ زندگی خانوادگی خود برآید. مادر نخستین مربی کودک در دوره ی پیش از آموزشگاه است؛ پس شایسته است که دختران، هم در خانه و هم در مدرسه برای مادری آینده تربیت شوند نه برای اشتغال غیرضروری جامعه.

بیکاری، منشأ بسیاری از مفسده ها است؛ این امر در دوران نوجوانی و جوانی دختران بیشتر اتفاق می افتد و گرفتاری های زیادی را به دنبال خواهد داشت. مادران باید توجه زیادی به این موضوع داشته باشند و سعی کنند اوقات بیکاری دخترانشان را به بهترین نحو پر کنند. بخشی از اوقات آن ها، باید در خانه صرف رسیدگی به کارهای خانه و آموزش امور خانه، بخشی دیگر صرف مطالعه و بالا بردن سطح معلومات و بخشی دیگر صرف یادگیری کارهای هنری شود.

انقلاب اسلامی ما، ماهیتی فرهنگی دارد و فرهنگ ما نیز با توجه به اصول اسلامی پیش می رود به همین دلیل مربیان و اساتید محترم باید توجه داشته باشند که آموزش های آن ها نقش های تکوینی زنانه و مردانه باشد. مردان و زنانی که اجتماع شاغل کشور ما را تشکیل می دهند کسانی هستند که اصولاً از سن ۷ سالگی به نظام ارزشمندی چون سازمان آموزش و پرورش سپرده می شوند و بیشترین ساعت های عمر خود را با معلمان خود می گذرانند. معلمان و مربیان عزیز می توانند با تقویت نقش های متناسب با هر

جنس ، تعارض بین نقش ها را از بین ببرند و نسلی را تربیت کنند که هر کدام با توجه به ویژگی های جسمی و روحی خود به ایفای نقش می پردازند.

بیشترین کارکرد رسانه های گروهی و به خصوص سینما و تلویزیون، فرهنگ آفرینی است. این دو رسانه می توانند همانند یک مرکز قدرتمند فرهنگی عمل کرده نظام خویشاوندی ، نقش های خانوادگی ، آداب و رسوم ، ارزش های اجتماعی و اخلاقی و حتی هنر و ادبیات یک جامعه را تحت تاثیر قرار دهند . برنامه های تلویزیون بهترین راه برای انتقال ارزش ها به جامعه هستند و می توانند در نهایت ظرافت و خیلی آرام ، فرهنگ جامعه را تغییر دهند . این تغییرات به تدریج ، با نمایش زندگی های اشرافی ، روش طبقات مرفه ، آگهی های تجاری و تبلیغ کالاهای مصرفی ، اشاعه ی فرهنگ تجمل گرایی و تنوع طلبی و به خصوص نمایش نوع ارتباط افراد در خانواده رفتار زن و شوهر، انجام می گیرد .

زمانی که در یک فیلم تلویزیونی ، زن سالاری به عنوان ارزش مطرح می شود و مرد خانواده فردی ضعیف وبدون توانایی مدیریتی معرفی می گردد،نباید انتظار داشت که ، زنان خانه های ما ، به اذن شوهرانشان از خانه خارج شوند . اگر در فیلم های سینمایی ما تنها مسئله ی مطرح شده ، عشق های دروغین و زود گذر باشد وبه جایگاه واقعی خانواده اهمیتی داده نشود ، نباید منتظر تشکیل خانواده در نهایت عطوفت و همدلی و طبق موازین شرعی بود. در چنین شرایطی کاهش آمار طلاق و بزهکاری ، پایین آمدن سن ازدواج ، افزایش آمار ازدواج و تربیت نسلی پاک نیز ، جزء آرزو های دست نیافتنی خواهد شد . زنان مسلمان ما بهترین الگوی اقتصادی و فرهنگی هستند اما متأسفانه در برخی فیلم های ما خبری از هنر های یک زن خانه دار نیست ، در این فیلم ها مادران ما نیز از صبح فرزندان خود را به مهد کودک می سپارند و به دنبال کار می روند تا با دستمزد آن هزینه های تجملات و خرج های غیر ضروری را پرداخت کنند. گاهی هم در فیلم های مستند ما از زنانی تجلیل می شود که در مشاغلی غیر از مشاغل زنانه به کار مشغول هستند. چادر یک نماد ملی - مذهبی زنان ایران است و می تواند به عنوان بهترین پوشش برای حفظ امنیت زنان به خصوص برای زنان شاغل معرفی گردد اما متأسفانه گاهی در فیلم های ما ، احترام به این نماد نادیده گرفته می شود و افرادی چون دزد ، زن بد اخلاق ، شکاک ، فضول و نا مرتب و... چادر بسر می کنند.

در فیلم های ما جای سوژه های بسیاری خالی است ؛ نقش موثر یک زن خانه دار هنرمند که علاوه بر تربیت فرزندان ، در عرصه های اقتصادی نیز فعال است ؛ زنان فرهیخته و اندیشمند ، نویسندگان بزرگ زن ، شاعران و هنرمندان ، مادران و همسران قهرمان پرور شهیدان و صدها نمونه ی دیگر، می توانند جزء بهترین موضوع ها برای فیلم های ما باشد.

زنان خانه دار ، از ارکان مهم جامعه ی ما هستند چرا که وظیفه ی تربیت فرزندان و حفظ آرامش خانواده، تا حد زیادی به عهده ی آن ها است . اما متأسفانه این قشر دلسوز که به طور مستقیم و غیرمستقیم

نیز سهم بزرگی در اقتصاد کشور دارند، از هیچ پشتیبانی مالی مستقلی برخوردار نیستند و مشکلاتی که به همین دلیل گریبان گیر آن ها می شود راهی برای ایشان باقی نمی گذارد جز این که به مشاغل خارج از خانه روآورند. دولت می تواند در این زمینه تا حد امکان نیاز آن ها را برآورده سازد و تسهیلاتی چون بیمه و پرداخت حق عائله به خود زن را برایشان در نظر گیرد تا آن ها با خیالی آسوده و بدون دغدغه ی زیاد مالی به کار در خانه و انجام وظایف خود بپردازند . از آن جا که امروزه اغلب زنان خانه دار ما از سواد بالایی برخوردار هستند ، دولت می تواند موقعیت های اشتغال زیادی برای آن ها فراهم آورد تا این افراد نیز در خانه بتوانند فعالیت علمی داشته باشند. زنان خانه دار ما نباید خود را موجوداتی ناکارآمد و بدون حضور اجتماعی ببینند که در این صورت احساس پوچی خواهند کرد. فعالیت در امور خیریه،تحقیق و پژوهش،حضور در جامع علمی و انجمن ها و هزاران کار ارزشمند فرهنگی می تواند به زن ارزش داده و نقش اصلی وی که همان تربیت نسل آینده است را تقویت نماید.

از آن جا که فرهنگ غنی اسلام در بین افراد ما حکم فرماست بعضی از مشاغل مربوط به زنان نیاز اساسی جامعه ما است. وجود معلم ، دبیر و استاد زن به جهت آموزش دختران ، پزشکان متخصص زن ، ماما ، مشاوره ی خانواده و روانپزشکی جزء جداناپذیر جامعه ی اسلامی است . حمایت دولت از این مشاغل و ایجاد محیطی سالم برای آموزش افراد با استعداد در این رشته ها حائز اهمیت است . گرچه دولت ما تنها تلاش خود را در زمینه های یاد شده انجام می دهد اما با در نظر گرفتن جایگاه زن در کشور اسلامی ما تلاشی صد چندان لازم است تا چون همیشه ، زنان ما در مشاغل مناسب خود مشغول به خدمت باشند و بدون این که در وظایف خانوادگی آن ها خللی به وجود آید . در واقع دولت می تواند پژوهش های جدی در زمینه ی اشتغال زنان انجام داده ، با نگاهی بومی و مطابق با مناسبات اجتماعی و فرهنگی ایران مواردی را بازنگری کرده و راه حل هایی درست و مبتنی بر فرهنگ اصیل اسلامی - ایرانی ، ارائه دهد.

فهرست منابع:

۱. ابن شعبه حرانی حسن بن علی، **تحف العقول**، جامعه مدرسین، ۱۳۶۳.
۲. امام خمینی: **رساله نوین - تحریر**، عبدالکریم بی آزار شیرازی، مؤسسه انجام کتاب، سپهر، تهران، ۱۳۵۹.
۳. انجمن اولیا و مربیان جمهوری اسلامی ایران: **نشریه ی پیوند**، ش ۱۷۱، چاپ الهادی، قم، دی ۱۳۷۲.
۴. آرایه، تهران، ۱۳۷۹.
۵. پاک نژاد، سید رضا: **روش شوهر داری در اسلام**، چاپ ۶، چاپخانه سعید نو، بعثت، تهران، ۱۳۶۴.
۶. پریور، علی: **نابسامانی های روانی**، انتشارات آسیا، تهران، ۱۳۵۴.
۷. حسینی دشتی، سید مصطفی: **معارف و معاریف**، ج ۸، ص ۴۹، چاپ ۳، موسسه ی فرهنگی
۸. حوزه ی نمایندگی ولی فقیه در سپاه: **ماهنامه آشنا**، حوزه نمایندگی ولی فقیه در سپاه، بی جا، ۱۳۸۲.
۹. خباز بهشتی، زهرا: **زنان و افسردگی**، عطائی، تهران، ۱۳۸۴.
۱۰. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم: **معارف اسلامی**، ش ۶۳، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، قم، ۱۳۸۵.
۱۱. دفتر مطالعات و تحقیقات زنان: **جنسیت و آموزش**، مرکز مدیریت حوزه های علمیه ی خواهران، قم، ۱۳۷۸.
۱۲. رجبی، عباس: **حجاب و نقش آن در سلامت روان**، موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی، مرکز انتشارات، قم، ۱۳۸۵.
۱۳. رضایی، سید عبدالحسین: **کتاب الروضه در مبانی اخلاق**، چاپ ۲، اسلامیه، تهران، ۱۳۶۴.
۱۴. شریف قریشی، باقر و لطیف راشدی: **نظام خانواده در اسلام**، مرکز چاپ و شهر سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ اول، بی جا، ۱۳۷۴.
۱۵. شورای فرهنگی اجتماعی زنان: **کتاب زنان**، ش ۳۰، تهران، ۱۳۸۴.
۱۶. الشهید الاول: **اللمعه الدمشقیه**، چاپ اول، دارا الناصر، قم، ۱۴۰۶ ه.ق.
۱۷. شیخ حرعاملی: **وسائل الشیعه**، ج ۲۰، موسسه آل البیت، قم، ۱۴۰۹ ه.ق.
۱۸. شیخ طوسی: **التهذیب**، دارالکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۶۵.
۱۹. صالحی خواه، علی: **ریشه یابی انحرافات اجتماعی**، چاپ اول، چاپ وحدت، اصفهان، ۱۳۸۴.
۲۰. کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، **اصول کافی**، دارالکتب اسلامی، تهران، ۱۴۰۷ ق.

۲۱. محمدی ری شهری ، محمد : **میزان الحکمه** ، حمیدرضا شیخی ، ج ۱۰ ، دارالحدیث ، ویرایش ۲ ، قم ، ۱۳۸۵ .
۲۲. محمودی الیگودرزی ، امیر : **درمان اضطراب و افسردگی** ، انتشارات شهاب الدین ، چاپ یاران ، نوبت ۶ ، قم ، ۱۳۸۷ .
۲۳. مرکز مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی : **صحیفه ی نور ، مجموعه ی رهنمودهای امام خمینی** ، شرکت افست «سهامی عام» ، بی جا ، ۱۳۶۱ . ۶۵ .
۲۴. مصباح یزدی ، محمد تقی : **تهاجم فرهنگی** ، انتشارات موسسه ی آموزش و پژوهشی امام خمینی ، دفتر انتشارات اسلامی ، چاپ ۴ ، تهران ، ۱۳۷۴ .
۲۵. مطهری ، احمد : **تأمین رابطه ی جنسی** ، امین ، قم ، بی تا .
۲۶. مطهری ، مرتضی : **اخلاق جنسی در اسلام و غرب** ، انتشارات صدرا ، قم ، بی تا .
۲۷. معاونت تبلیغ و آموزش های کاربردی حوزه علمیه : **مجله مبلغان** ، ش ۷۵ حوزه علمیه قم ، چاپ نگین ، قم ، ۱۳۸۴ .
۲۸. معین الاسلام ، مریم و ناهید طیبی : **روان شناسی زن در نهج البلاغه** ، انتشارات بهشت بینش ، چاپ ۲ ، چاپخانه ی امیران قم ، قم ، ۱۳۸۱ .
۲۹. موسسه ی اطلاعات : **اطلاعات سیاسی - اقتصادی** ، ش ۳۴ ، شرکت ایرانچاپ ، تهران ، ۱۳۸۵ .